

Innspill til utvalget som skal vurdere konsekvenser av demografiske endringer i distriktene, «Norman-utvalget».

2.september 2020

Det vises til henvendelse og invitasjon til å komme med innspill til utvalget som skal vurdere konsekvenser av demografiske endringer i distriktene. Vi takker for invitasjonen og muligheten til å gi innspill.

Vi viser til møtet fredag 28.08, den oversendte presentasjonen og de synspunktene som ble formidlet i møtet. Her er litt oppsummert vårt svar på de spørsmålene/problemstillingene vi ble forelagt i forkant av møtet.

Deler Norsk Rådmannsforum denne beskrivelsen av distriktskommunenes vurdering av konsekvenser av demografisk endring?

Ja. Norsk Rådmannsforum deler i all hovedsak distriktskommunenes vurdering av konsekvensene av demografisk endring.

Den største utfordringen er etter NRs mening konsekvensene av at det fødes for få barn i distriktskommunene og at antallet innbyggere i arbeidsfør alder reduseres. Urbanisering er en sterk kraft og vil kunne forsterke denne utviklingen. Det er sannsynlig at en stor andel av de som fødes og vokser opp i distriktskommunene vil ha andre bostedspreferanser når de blir voksne.

Dette har konsekvenser for oppvekstmiljøer og tilgangen på arbeidskraft og ressurspersoner i arbeidsfør alder. Helt konkret betyr dette at det blir grunnlag for færre fritidsaktiviteter og vanskeligere å rekruttere arbeidskraft, både i antall og med riktig kompetanse. Det siste vil være en utfordring for kommunen som arbeidsgiver og øvrig arbeids- og næringsliv i distriktskommunene.

NR deler distriktskommunenes syn på at det har store konsekvenser at andelen eldre i befolkningen øker. NR tror at den største utfordringen blir å rekruttere nok arbeidskraft og arbeidskraft med tilstrekkelig kompetanse. Spesielt med bakgrunn i de økte krav som stilles til kommunens helse- og omsorgstjenester og kravet til spesialiserte og særskilte funksjoner i særdeleshet.

Omlegging i retning av en mindre andel institusjonsbaserte tjenester og en større andel hjemmebasert omsorg, og med større vekt på rehabilitering og egenmestring, vil kunne redusere kostnadsveksten og også behovet for arbeidskraft. Økt bruk av velferdsteknologi vil kunne bidra på samme måte.

Omleggingen fører på den andre siden til mer individuelle tjenester, samtidig som nasjonale politikere styrker rettigheter til den enkelte. I dag er det kommunene som tilbyr tjenester til mennesker med de største behovene og mest kompliserte utfordringene. For små distriktskommuner er dette utfordrende.

Videre gir politikernes ombudsrolle ofte engasjement i enkeltsaker og kan forsterke behovet for individuelle økte tjenester.

NR deler ikke oppfatningen av at distriktskommunene generelt har svake økonomiske forutsetninger. Inntektssystemet ivaretar både befolkningsstørrelse, demografi og andre relevante forhold. Det vil

likevel oppstå prioriteringsutfordringer når vi nå sannsynligvis går inn i en periode med lavere vekst i frie inntekter, og særlig for kommuner med nedgang i folketallet.

Videre taper mindre kommuner stort sett alltid når øremerkede tilskudd innlemmes i inntektssystemet. Mindre kommuner er også sårbare for plutselige endringer i innvandringspolitikken, omlegginger av finansieringsordningen knyttet til ressurskrevende brukere, bemanningsnormer i skoler og barnehager m.m.

Er det andre konsekvenser av demografisk endring i distriktene som Norsk Rådmannsforum er særlig opptatt av?

Mindre kommuner har, uavhengig av demografisk endringer, utfordringer med å drifte en del tjenester i egen regi. Interkommunalt samarbeid blir da fort løsningen. Slike samarbeid sikrer ofte robuste og gode tjenestetilbud, men innebærer en reell svekkelse av de folkevalgtes styring og kontroll med tjenesten.

Det politiske samarbeidsklimaet og relasjonene mellom politikk og administrasjon blir fort satt under press når strukturer i tjenestetilbudet blir satt under press. Enten dette skjer som følge av få barn i barnehager og grunnskolen eller av økonomiske årsaker. Velfungerende kommuner er avhengig av at det politiske miljøet og politikk og administrasjon evner å samhandle konstruktivt.

Er det andre konsekvenser av demografisk endring i distriktene som Norsk Rådmannsforum er særlig opptatt av?

Konsekvensen av de demografiske endingene i distriktskommunene med sterk nedgang i folketall, færre barn- og unge, færre i arbeidsfør alder og relativt sett flere eldre setter generalistkommuneprinsippet under press. Alternativene er enda større grad av interkommunalt samarbeid og/eller kommunesammenslåinger.

Det er imidlertid ikke slik at interkommunalt samarbeid eller større kommuner alene løser rekrutteringsutfordringene til stillinger som er lokalisert i distriktene, og spesielt for de befolkningsnære tjenestene innen de store tjenesteområdene barnehage, grunnskole og helse- og omsorgstjenester. Distriktskommunene vil som distrikt og ytterkanter i større kommuner fortsatt ha samme demografi og geografiske plassering.

For å motvirke den demografiske utviklingen i distriktene må det iverksettes tiltak som øker attraktiviteten og som skaper flere arbeidsplasser i disse områdene.

Utflytting av statlige arbeidsplasser kan være et virkemiddel i så måte. Det samme gjelder gunstige skatteordninger som stimulerer til bosetting og næringsetableringer i distriktene. Med digitale løsninger kan lange avstander bety mindre. Teknologi og digitalisering effektiviserer og moderniserer typiske distriktsnæringer. Industribedrifter har flyttet produksjonen tilbake til Norge fra lavkostland fordi automatisering gjør det lønnsomt.

Med vennlig hilsen

Hugo Thode Hansen

Styreleder

Rådmann Harstad kommune

Gudrun Haabeth Grindaker

Daglig leder Norsk Rådmannsforum